

Ett forskningsprojekt finansierat av Länsförsäkringars Forskningsfond

Sammanfattning: Regional utveckling och omvandling

INLEDNING

Sedan 1980-talet upplever Sverige ett historiskt trendbrott. De regionala klyftorna ökar mellan de svenska länen. I projektet Regional utveckling och omvandling, dåtid, nutid och framtid har forskargruppen analyserat statistik på historisk regional BNP som sträcker sig tillbaka till 1800-talets mitt och kan konstatera att skillnaderna var som störst vid 1800-talets mitt. Då stod Sverige på randen av industrialiseringen. Sedan minskade skillnaderna, något som innebär att den dynamiska tillväxt som förde Sverige från Europas fattigaste periferi till ett av världens rikaste länder gagnade hela landet. Alla regioner var med och bidrog till tillväxten. År 1980 låg klyftorna på en historiskt låg nivå, men därefter har de ökat. På 1980-talet skedde ett teknologiskt genombrott inom informationsteknologin som påverkat var produktionen lokaliseras. Förbättrad datorkapacitet och kommunikationslösningar möjliggjorde att separera huvudkontor från produktion och försäljning. Plötsligt skapades dynamiska förutsättningar i landets mest tätbefolkade regioner, medan övriga delar av landet såg arbetstillfällen försvinna. Idag står ett enda län, Stockholms län, för nästan

en tredjedel av värdet på alla varor och tjänster som producerats i landet (SCB, regional statistik) och trenden har fortsatt in på 2020-talet.

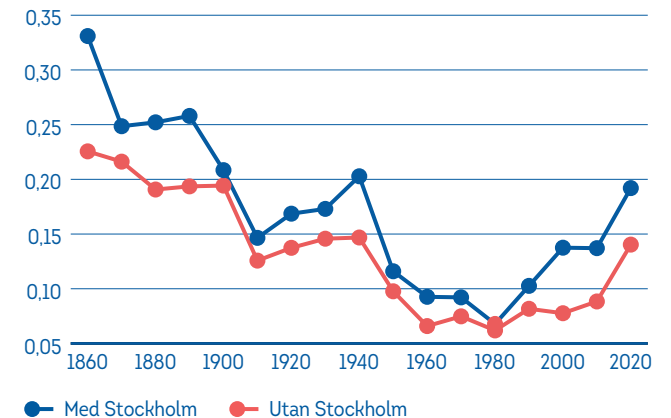
Utvecklingen med ökande regionala klyftor är del i en internationell trend. Det finns därför goda skäl att söka orsakerna bortom landspecifika förutsättningar. Nya teknologiska skiften får geografiska konsekvenser eftersom fördelningen av produktionsfaktorerna är ojämn. Medan den högt utbildade arbetskraften är koncentrerad till storstäderna och förutsättningarna för produktivt jordbruk är bäst i de södra delarna av landet, har landets norra regioner en god tillgång till energi och världsunika tillgångar av vissa typer av andra naturresurser. Relationerna mellan regionernas produktionsstrukturer har också förändrats i takt med att transporterna blivit billigare, säkrare och snabbare. Det har gjort att man kunnat dela upp produktionsprocesserna och värdekedjorna i geografiska i högre grad än tidigare. Globaliseringen har drivit på förändringstakten ytterligare. Sammantaget har detta gjort att svenska regioners ekonomiska framgångar växlat starkt över tid.

ANALYS

Diagrammet beskriver regionala skillnader i utvecklingen av BRP (bruttoregionalprodukt) per capita, det vill säga det totala värdet av producerade varor och tjänster per invånare, i Sveriges län under perioden 1860–2020. Forskargruppen använder sig av länen som "regioner" här på grund av historiskt-statistiska skäl och för att skapa jämförbara enheter. Länsindelningarna är de 24 "gamla länen", alltså innan 1990-talets sammanslagningar till 21 län (Enflo, Henning & Schön 2014).

På den vågräta axeln beskrivs tid, och den lodräta axeln illustrerar variationskoefficienten. Det är ett standardiserat mått för spridningen – eller, annorlunda uttryckt, ojämlikheten: ju högre värde, desto större ojämlikheter mellan länens bruttoregionalprodukter per capita. Och man kan, som projektet väljer att göra, se bruttoregionalprodukten som ett uttryck för den ekonomiska framgången i en region.

Variationskoefficient för BRP per capita, svenska län 1860–2000

Källa: Enflo, Henning & Schön 2014, uppdatering 2020 för denna text baserat på egna beräkningar utifrån data från Statistiska centralbyrån, baserat på kommunal BNP-data.

BILD: CARL JOHAN BILLMARK OMKRING 1850

FOTO: ÖDESHÖGS LOKALHISTORISKA ARKIV

De regionala klyftorna mellan de svenska länen var som störst vid 1800-talets mitt, då Sverige stod på randen av industrialiseringen.

PROJEKTETS RESULTAT OCH RELEVANS

Historien visar oss att teknikskiften driver långa trender, men även att ny teknik kan skapa trendbrott. I det långsiktiga perspektivet framstår den tredje industriella revolutionen som revolutionerande, där speciellt 1990-talskrisen var en regional brytpunkt. I internationell jämförelse framförs att Sverige haft en annorlunda regional utveckling historiskt än många andra länder i Europa. Där 1900-talet innebar ökande regionala klyftor i de flesta europeiska länder, minskade den regionala ojämlikheten konsekvent i Sverige fram till 1980-talet. Möjligen har Sveriges historia som regionalt ytterlighetsfall gjort oss ovana att tänka på regional ojämlikhet som en policyfråga. Idag har den ekonomiska klyftan mellan Sveriges län ökat till nivåer som är fullt jämförbara med övriga europeiska länder och som är tillbaka på det tidiga 1900-talets nivå.

Idag utvecklas ny teknik kring datorisering och automatisering med potential att bilda en fjärde industriell revolution. Jämförelser med historiska teknikskiften visar dock att jobben sannolikt inte kommer att försvinna, trots att datorer kan ta över många sysslor som utförs av människor.

Projektet visar att en historisk analys behövs för att synliggöra de långsiktiga trender och trendskiiften som pågår i samhället. Insikt i dessa trender är viktiga för beslutsfattare och lokalsamhällsaktörer för att kunna agera utifrån sin position som en regionalt förankrad aktör. I projektet har forskargruppen med hjälp av historiska analyser och jämförelser identifierat några långa trender med potential att driva framtida teknikskiften, strukturomvandlingar och skapa potentiella trendbrott:

Automatisering: Kommer jobben ändra karaktär? Kommer tillverknigen tillbaka till Sverige i form av helautomatiserade industrier och vad betyder det för regionens näringsliv?

"Servicefiering": Service blir en allt viktigare del av den "traditionella" tillverkningsindustrins affärsmodeller. Detta kan få följder både för rekrytering och de samarbeten som anses vara strategiska mellan företag.

Ny-industrialisering: Den gröna omställningen kräver ånyo tillgång på naturresurser i form av naturresurser och tillgång på naturresurser och billig el. Efterfrågan på fossilfritt stål och laddningsbara batterier skapar nya förutsättningar för industriell produktion i flera delar av landet.

Digitalisering: Corona-pandemin har skyndat på den tekniska utvecklingen kring digitaliserade möten och tjänster med flera decennier. Ekonomin har klarat omställningen till det digitala arbetslivet väl och mycket tyder på att arbetslivet kommer att förändras med större inslag av distansarbete. För den regionala ekonomin blir frågan var någonstans framtidens entreprenörer och arbetskraft vill bo och verka.

DELTAGARE I PROJEKTET

Kerstin Enflo

*Forskningsledare, professor i ekonomisk historia
Lunds universitet*

Martin Henning

*professor i ekonomisk geografi
Göteborgs universitet*

Roman Martin

*Docent i ekonomisk geografi
Göteborgs universitet*

Alexandra Cermeno

*Post doc i ekonomisk historia
Lunds universitet*

Jakob Molinder

*Post doc i ekonomisk historia
Lunds universitet*

KONTAKTER

Kerstin Enflo

*Professor, Ekonomisk-historiska institutionen,
Lunds universitet*

kerstin.enflo@ekh.lu.se